

De

NUMMER 7 /// JAARGANG 88 /// 28 DECEMBER 2012

Reformatie

INSPIREREND KERK ZIJN

Het solide Sola Fide

Meer dan vergeving alleen

Tussen kunst en kitsch

**God liefhebben met
heel ons verstand**

De nieuwe Christelijke Dogmatiek voor het voetlicht

COLOFON

De Reformatie verschijnt om de andere week en is een uitgave van Stichting De Reformatie.

Bestuur drs. Bernard Bos (voorzitter),
Herman Rozemuller (penningmeester)

Kernredactie drs. Bas Luiten (hoofdredacteur),
drs. Heleen Sytsma - van Loo (eindredacteur),
drs. Bram Beute, prof. dr. Ad de Bruijne,
drs. Janneke Burger - Niemeijer, dr. Hans Schaeffer
Brede redactie Kernredactie plus prof. dr. Erik
de Boer, prof. dr. Sander Griffioen, prof. dr. Gert
Kwakkel, Jan Westert

Alle stukken voor de redactie bij voorkeur per
e-mail: redactie@dereformatie.nl.
Eventueel per post naar Redactie De Reformatie,
Fontanalaan 3, 5624 KN Eindhoven. Alles wat
met (abonnementen)administratie te maken
heeft naar info@dereformatie.nl of per post naar
De Reformatie, Postbus 89, 7730 AB Ommen.

Opmaak IDD concept.communicatie.creatie |
www.idd.nu

Druk Kon. BDU Grafisch bedrijf

Administratie

De Reformatie, postbus 89, 7730 AB Ommen
info@dereformatie.nl /// tel. 0529 - 43 88 90

Advertenties

Nico Postuma, tel. 0341 - 84 21 47,
tel. 06 - 139 959 05 /// adverteren@dereformatie.nl
Contracttarief op aanvraag

Abonnementen

€ 52,50 per jaar /// studenten € 19,50 ///
buitenland € 130,-
- abonnementsjaar loopt van 1 januari t/m
31 december

De Reformatie is op Daisy cd-rom verkrijgbaar
bij de Chr. Blindenbibliotheek voor blinden en
slechtzienden. Tel. 0341 - 56 54 99.

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het
niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen.

www.dereformatie.nl

Volg ons op Twitter
via #DeReformatie

PERSPECTIEF

TEKST: BAS LUITEN, HOOFDREDACTEUR ///

Op een primitieve tekening staat alles
los naast elkaar. Alles is even ver weg of
dichtbij. Doordat het perspectief ont-
breekt, zie je geen diepte of samenhang.
Dat verandert als je bij het tekenen een
brandpunt kiest, ergens buiten het vel
papier. Je ziet dat punt zelf niet, maar
alle horizontale lijnen gaan daar heen.
Dan ineens zie je diepte en verhoudin-
gen. Alles krijgt richting en samenhang,
ook losse elementen liggen dan toch op
een lijn.

Zo is het ook in een mensenleven.

Als perspectief ontbreekt, staan alle
gebeurtenissen naast elkaar. De ene dag
gebeurt er dit, de andere dag dat. Jaren
rijgen zich aaneen, maar gaan nergens
naartoe. Er zijn wel ontwikkelingen,
zoals de verdieping van tegenstellingen,
de toename van agressie en de opwar-
ming van de aarde, maar die kunnen net
zo goed als onsamenhangend worden
waargenomen.

Totdat je let op het punt waarheen God
zijn lijnen trekt. Dan ineens ga je de

richting zien in alles. Niet dat je elke ge-
beurtenis daarmee kunt verklaren, maar
er ontstaat herkenbare dynamiek.

Eens zal elke knie zich buigen voor onze
Heer Jezus Christus, daar gaat het heen!
Hoe ver dat brandpunt nog weg is, geen
idee. Maar perspectief wil zeggen, dat
je nu alles daarheen ziet gaan, goed-
schiks of kwaadschiks. Uiteindelijk kan
niemand om Jezus heen, een geweldig
moment zal dat zijn! En nu al legt Hij
die boodschap in de tekenen van de tijd,
daardoor wordt het hier zo spannend.

We kijken al bijna terug op 2012. Het
was wereldwijd een veelbewogen jaar
met chaotische toestanden. En toch
vooral een jaar van onze Heer, waarin
Hij zijn schreden zette, zoals Hij heeft
geschreven. Dus wordt het ook in 2013
zaak om goed te kijken en aandachtig te
lezen. Perspectief begint hier en nu.

Graag wens ik ieder toe in het nieuwe
jaar veel van God te mogen zien!

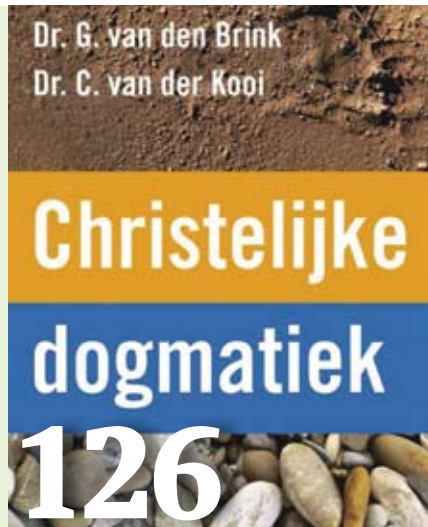

IN DIT NUMMER

TIENDUIZEND REDENEN OM GOD TE DANKEN

Dogmatiek is de systematische doordenking van de inhoud van de relatie die God in Christus met ons heeft gelegd. Voer voor theologen? Nee, dogmatiek is om allerlei redenen waardevol. Barend Kamphuis en Janneke Burger noemen er tien.

EEN NIEUWE CHRISTELIJKE DOGMATIEK

De nieuwe *Christelijke Dogmatiek* is heel geschikt om je denken op een nieuw spoor te laten zetten of je te verwonderen over het landschap waar denkwegen je brengen. Na een inleiding door Erik de Boer wordt het boek vanuit drie invalshoeken besproken.

MEER DAN VERGEVING ALLEEN

Op de Grote Verzoendag werden als teken van volkomen toewijding aan God ook brandoffers gebracht. Met Kerst kwam God nog dichter bij zijn volk dan eens in de tabernakel. Jezus Christus is zelf ons nieuwe leven, onze volkomen toewijding aan God.

EN VERDER

133 COLUMN EN DE GEEST DOORBREEKT DE GRENZEN /// 133 AFSCHEID SANDER GRIFFIOEN ///

134 LOKAAL SCHATGRAVEN IN DE GELOOFSLEER /// 136 WANDELEN MET GOD HET SOLIDE SOLA FIDE ///

140 TUSSEN KUNST EN KITSCH /// 142 WWW.DEREFORMATIE.NL /// 142 UIT DE KERKEN ///

143 BOEKENTIP BESCHUIT ZONDER MUISJES /// 144 NIEUWS EN PERSBERICHTEN

Tienduizend redenen om God te danken

TEKST: JANNEKE BURGER - NIEMEIJER, PROJECTLEIDER AKZ+ EN REDACTEUR VAN DE REFORMATIE, EN BAREND KAMPHUIS, HOGLERAAR DOGMATIEK AAN DE TU IN KAMPEN. ///

Dogmatiek is de systematische doordenking van de inhoud van de relatie die God in Christus met ons heeft gelegd (Hendrikus Berkhof). Voer voor theologen? Nee, dogmatiek is om allerlei redenen voor alle gelovigen mooi en waardevol:

1. Omdat het op God gericht is

Ja echt! Dogmatiek is op God gericht. De eerste leerstellingen van de kerk gingen niet over de kerk zelf, of over de Bijbel, maar over Jezus Christus, over God. Deze leerstellingen staan niet op zichzelf, maar bedoelen dienstbaar te zijn aan de relatie die gelovigen met God hebben, hoe ze God kunnen begrijpen en zoeken. Soms wordt een tegenstelling gecreëerd tussen God liefhebben en dogmatiek. Simpel tegenover star en ingewikkeld. Maar... als je verliefd bent, wil je toch alles van iemand weten? Dat is toch niet star of ingewikkeld? Vergelijk dogmatiek met de speurtocht van een geliefde; altijd gericht op relatie en gemeenschap. God is het waard om onderzoek naar te doen.

2. Omdat het helpt om op de kern gericht te blijven

'Schrijf eens op een geel Post-It blaadje wat de kern is van je geloof'. De eerste keer dat ik het moest doen, verslikte ik me bijna in mijn koffie: wat moet ik opschrijven? Misschien schrijf je het eerste op wat in je opkomt. Misschien blijf je maar denken en komt er niets op papier. Af en toe een dogmatisch boek of artikel lezen, luisteren naar een leerpreek, helpen om na te denken over wat ik geloof. Het belangrijkste is niet het duizendjarig rijk. En ook niet de kerkvisie. Maar wat dan wel? Wat is het waard om aan anderen door te geven? En hoe zijn al die andere Bijbelse onderwerpen aan de kern gerelateerd?

3. Omdat het goed is om vragen te blijven stellen

Wil je geloven op je eigen manier, met je eigen gedachten en de dingen die jou aanspreken? Of denk je dieper door om te ontdekken wie God is, hoe Hij zichzelf bekend maakt? Ben je bereid om van daaruit kritische vragen te stellen aan jezelf? Gods gedachten gaan de onze verre te boven. Er zit een enorme breedte en lengte en hoogte en diepte in. In die geweldige ruimte wil de dogmatiek je zetten. Dat relativeert je eigen ideeën. Er is nog zoveel meer te ontdekken in het evangelie. Heb je over God altijd gedacht als een strenge Vader? Denk er dan eens over door wat het betekent dat God liefde is. Heb je het evangelie altijd alleen maar betrokken op je persoonlijke relatie met God? Word je er dan weer eens van bewust dat heel de schepping bevrijd zal worden. Dat zijn vergezichten die de dogmatiek voor je opent.

4. Omdat je elkaar nodig hebt

Juist de dogmatiek is iets gemeenschappelijks. Er wordt belang gehecht aan het feit dat je elkaar nodig hebt om iets van

God, van de Bijbel, van geloven te begrijpen. Sla de nieuwe *Christelijke Dogmatiek* maar eens open: telkens worden theologie geciteerd en besproken. Dogmatiek kan je helpen om over je eigen muren heen te kijken; je kerkmuren, maar ook de muren van je eigen verstand, hart en levensgeschiedenis.

5. Omdat ook verstand een gave van God is

In een kerk die een nogal verstandelijke-analytische geschiedenis heeft, kan verstand zomaar een vies woord worden. Dat is niet terecht. In de Bijbel wordt weliswaar schamper gesproken over de wijsheid van deze wereld, maar tegelijk dwong Jezus mensen ook om hun verstand te gebruiken. Hij riep zijn volgelingen op om God en de naaste lief te hebben 'met heel hun verstand'. De Bijbel verstaan vergt nou eenmaal het nodige denkwerk, denk maar aan bepaalde redeneringen uit de brieven van Paulus.

6. Omdat het niet altijd simpel is

Dit pleidooi voor dogmatiek is niet bedoeld om het eenvoudige geloven, het geloven als een kind, weg te zetten als simplisme, alsof je pas na diepgravende studie het koninkrijk kunt binnengaan. De toegang tot het koninkrijk is in de onbekommerdheid van een kind en de nederigheid van een kleintje. Maar het leven is soms erg ingewikkeld en geloven bepaald niet simpel. Iedereen kent vast de frustrerende ervaring van een te simpel antwoord in een moeilijke situatie. Sommige situaties vragen nu eenmaal om diepe doordenking. Heerlijk dat er mensen zijn die daar

studie van maken en alle gelovigen laten delen in hun bevindingen! Zij helpen ons om verder te denken dan simpele kreten.

7. Omdat je moet weten wat je tegen buitenstaanders moet zeggen

In onze samenleving is het niet vanzelfsprekend om christen te zijn, terwijl veel christenen wel in een vanzelfsprekende christelijke subcultuur opgroeien. Dogmatiek pakt de uitdaging op om te verantwoorden hoe het christelijk geloof zich verhoudt tot de cultuur. Dogmatiek kan een gelovige dus helpen om zich te bezinnen op haar/zijn persoonlijke situatie ten opzichte van de cultuur. Wat betekent het geloof in Christus als Heer in een nivellerende poldersamenleving? Wat betekent het unieke van het christelijk geloof in een wereld vol godsdiensten en meningen?

8. Omdat het mensen helpt om overzicht te houden

Juist in pastorale gesprekken heb ik vaak veel aan dogmatiek. Wie is God eigenlijk? Hoe komt het dat dit iemand overkomt? Hoe zit het met ...? Staat er niet in de Bijbel dat ...? Als je mensen in het pastoraat begeleidt, is dat regelmatig omdat ze zelf het overzicht kwijt zijn. Het leven heeft op mensen ingebeukt. Een pastor komt beslist niet door middel van dogma's de weg wijzen. Maar een pastor met dogmatische kennis kan wel onderscheiden welke vragen er spelen en daar structuur in aanbrengen. Dogmatiek geeft in moeiten niet het antwoord, maar kan wel verhelderen en perspectief geven: een venster op God zelf.

In de leer van Christus

werkt de Geest van

Christus. Hij geeft ons

verbondenheid met God'

9. Omdat ook de Bijbel zelf geloofszaken structureert

De Bijbel noemt dat gestructureerde geheel: 'de leer van Christus'. En daarover worden prachtige dingen gezegd. In de tweede brief van Johannes staat: 'Wie bij die leer blijft, heeft zowel de Vader als de Zoon' (vers 9). Dat is mooi: God de Vader en zijn Zoon Jezus komen in de leer naar ons toe en bieden ons hun liefde! Je kunt ook zeggen: in de leer van Christus werkt de Geest van Christus. Hij geeft ons verbondenheid met God, het mooiste wat je kunt krijgen.

10. Omdat dogmatiek je redenen geeft om God te verheerlijken

Matt Redman zong Ten Thousand Reasons. 'Praise the Lord, oh my soul!' Dogmatiek is bedoeld om steeds meer te ontdekken hoe en waarom God te prijzen is. Een goede dogmatiek geeft je Tienduizend Redenen om Gods lof te zingen! In een prachtige alliteratie geven theologen daar als volgt woorden aan: echte dogmatiek mondt uit in de doxologie (lof van God). Luister zo eens naar dogmatiek. Het gaat niet om allemaal ingewikkelde constructies. Maar we prijzen daarin de genade van Jezus Christus, de liefde van God, de eenheid van de heilige Geest. Zoals het was vanaf het begin, en nu, en tot in de eeuwen der eeuwen.

'Dogmatiek pakt de

uitdaging op om te

verantwoorden hoe

het christelijk geloof

zich verhoudt tot de

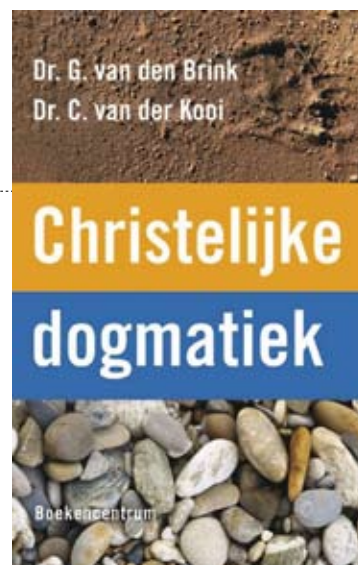
cultuur'

Een nieuwe CD

TEKST: ERIK DE BOER, REDACTEUR VAN DE REFORMATIE. ///

Een CD is een schijfje waarop een heleboel muziek of informatie staat. Sinds kort heeft de afkorting nog een andere betekenis:

***Christelijke Dogmatiek*. We verwijzen ermee naar het boek van dr. G. van den Brink en dr. C. van der Kooi dat onlangs verscheen.**

Hun beider namen zijn veel te lang voor verwijzing. Als u voortaan CD ziet staan weet u: het gaat over de *Christelijke Dogmatiek*. Karl Barth werd bekend om zijn KD (*Kirchliche Dogmatik*), de Amsterdamse dogmatici om hun CD.

Voor beginners De ondertitel luidt, een beetje bescheiden: een inleiding – een Cd'tje dus. Voor een boek van 700 pagina's? Het woord inleiding duidt niet zozeer op de omvang, maar op het feit dat een enigszins complete dogmatiek breder en verder gaat. Dit boek is geschreven om studenten in de theologie in te leiden in de dogmatiek en het op het niveau van bachelor te brengen. Aan de Vrije Universiteit werd het handboek *Christelijk geloof* van H. Berkhof gebruikt. Maar dat bleek te veel gevraagd van studenten die in onze postmoderne tijd opgroeien. Een docent moet van minder parate kennis van Bijbel en traditie uitgaan. Dhr. Nico de Waal van Uitgeverij Boekencentrum kwam met het briljante idee een nieuw handboek dogmatiek te laten schrijven én daarvoor Van den Brink en Van der Kooi te vragen.

Elk hoofdstuk begint met doelstellingen: wat krijgt u wel en niet voorgeschoteld? Daarop volgt het onderdeel 'Om erin te komen.' Met een vraag of leestip, een film of muziktekst proberen de schrijvers bij het levensgevoel van nu te komen. Zo kan een college met een filmfragment of stukje muziek beginnen. Dit studieboek voor beginners is trouwens ook geschikt voor anderen om nog eens opnieuw te beginnen. Je kunt een dogmatisch hoofdstuk in z'n geheel te lezen om je denken op een nieuw spoor te laten zetten, of je te verwonderen over het landschap waar denkwegen je brengen. De wandelgids is niet de wandeling zelf. Je hebt zo'n gids wel nodig om andere dan platgetreden paden te gaan, om bijvoorbeeld als ouders met je studerende zoon en dochter mee te denken.

Gereformeerd, dus christelijk Waarom trouwens geen *Gereformeerde Dogmatiek*, zoals de Kamper hoogleraar H. Bavinck schreef? De schrijvers

pretenderen niet de hele christelijke traditie te vertegenwoordigen. Ze zijn gereformeerd, en willen dat weten. Maar 'we schrijven geen dogmatiek voor gereformeerden.' Vanuit die geloofstraditie willen zij de hele christelijke kerk dienen.

Deze dogmatiek is in de gereformeerde traditie geboren. Hoe dichtbij blijft zij bij het meest kenmerkende van de gereformeerde geloofsleer, de belijdenissen?

Is de CD gereformeerd in de betekenis: binnen het raam van de gereformeerde

confessies? Dat willen we in Kampen wel weten. De schrijvers typeren hun boek als 'loyale orthodoxie.' Ze oefenen wel kritiek op de traditie, maar 'altijd in een houding van loyaliteit.' Soms gaan ze nieuwe wegen. Ik denk aan de studie die Gijsbert van den Brink in de feestbundel van Bram van de Beek schreef. Is het

mogelijk een historische zondeval vast te houden als je van een evolutionair ontstaan van de mensensoort uitgaat? Van den Brink verwerkt dit artikel in

*'De wandelgids is
nodig om andere
dan platgetreden
paden te gaan'*

kort bestek – het gaat immers om een inleiding.

Zondeval De eerste mensen moeten een primitief moreel besef gehad hebben ‘waarbij ze zich (hoe vaag ook) bewust waren van goed en kwaad in het licht van Gods gebod’ (278). Adam en Eva kan je je indenken als clanhoofden van de eerste groep mensen. Ik vind dit een mooi voorbeeld van gesprek tussen theologie en natuurwetenschappen en van debat binnen de theologie om antwoorden te vinden op vragen van nu. Of je de oplossingsrichting aanvaardt of niet, het dogmatisch denken mag ruimte krijgen. Mij trof in het hoofdstuk over zonde en kwaad (‘Het geschonden bestaan’) dat niet veel naar de oorsprong wordt getast. Waar komt het kwaad vandaan als voor de val alles goed was? Hoe kon een engel vallen? Wel word je bij de realiteit van zonde en kwaad bepaald: met een verwijzing naar *Disgrace* (in het Nederlands vertaald als *In ongenade*) van J.M. Coetzee en met de vraag hoe Nederlanders reageren op een verbijsterende gebeurtenis. Wie is er verantwoordelijk voor het kwaad? De ander, of wij?

Verbondsleer Theologisch gezien is zonde, zegt de CD, opstand tegen God. Het gaat ‘om vertrouwensbreuk en verbondsbreuk.’ Ah, zegt een vrijgemaakte van boven de vijftig, dat is vertrouwde taal. De verbondsleer! Inderdaad is het verbond een belangrijke categorie in dit boek. Het krijgt geen eigen hoofdstuk, maar typeert steeds de dimensie van Gods relatie tot zijn schepping. God schept de voorwaarden die het verbond tussen Hem en de mens mogelijk maken. ‘We zijn aangelegd op een leven met God, in liefde en vertrouwen. Wanneer we die bestemming afwijzen en ons

opsluiten in zelfhandhaving, dan is dat misbruik van de vrijheid en schieten we essentieel tekort’ (275).

Fraai vind ik ook dat het volgende hoofdstuk heet ‘Israël en het verbond.’

Doel is onder meer vaststellen wat we met Israël bedoelen (volk, religie, staat, land). En ‘om de lezer gevoelig te maken voor de diepe verwantschap tussen de hedendaagse synagoge en de kerk vanuit de gedeelde hoop op Gods

Koninkrijk.’ Zo krijgt Israël een eigen hoofdstuk in de dogmatiek. En daarop volgen de hoofdstukken over de persoon van Jezus Christus, zoon van David, en over zijn overwinnend werk. En krijgt Van der Koois denken over de Geest van het nieuwe leven inbedding. Pas daarna komt de Bijbel aan de orde.

Hé, waarom dan pas? Dat is zo’n vraag die tot het beluisteren van de stemmen op deze CD uitnodigt.

Geen heiliging maar transformatie

TEKST: JOS DOUMA, PREDIKANT TE HAARLEM. ///

Mij is gevraagd een onderdeel van de CD te bespreken vanuit mijn interesse voor spiritualiteit. Ik richt ik me daarom op hoofdstuk

15.7: Transformatie als concrete levensvernieuwing. De auteurs

hopen datgene wat in de klassieke theologie doorgaans met

heiliging werd aangeduid nu onder de term transformatie nieuwe

zeggingskracht te geven. Wat zijn precies de argumenten voor deze terminologische keuze?

De term heiliging roept bij christenen én niet-christenen onbedoeld associaties op als individualistisch streven naar zelfverbetering en jezelf ‘heiliger’ vinden dan andere mensen. Weliswaar is heilig een heel belangrijk Bijbels woord, maar het betekent in de Bijbel meestal iets anders dan we ons er intuïtief bij voorstellen. Het zelfstandig naamwoord ‘heilige’

wordt in de Bijbel vaak gebruikt in de betekenis van ons woord ‘gelovige.’ De morele component waartoe wij het woord ‘heiliging’ vaak beperken, zit er zeker in. Dat betekent echter niet dat deze term blijvend tot een dogmatische sleutelterm gemaakt zou moeten worden. Sterker nog, het verdient aanbeveling dezelfde zaak eens door de lens van een ander begrip te bekijken; het

Als wij gaan geloven dat er niemand is die ons méér liefheeft dan Jezus Christus, leidt dat tot een fundamentele transformatie van de manier waarop we in het leven staan

behoort juist tot de taak van de dogmatiek daar voorstellen voor te doen.

De auteurs menen dat de term 'transformatie' (in nauwe samenhang met 'participatie') alles bevat wat in de Bijbel en de traditie met 'heiliging' wordt aangeduid, maar dan zonder de onwenselijke ondertonen. 'Het gaat erom dat het Evangelie ons van binnenuit tot andere mensen maakt.'

Voltreffer Deze argumentatie komt op mij niet zo sterk over. Hoofdargument lijken de 'tal van onbedoelde associaties' te zijn, maar de auteurs noemen er slechts twee. En het derde argument biedt eigenlijk niet meer dan een herhaling van het eerste.

Het lijkt me veel verstandiger om een nieuw begrip te kiezen vanuit een positieve argumentatie. Eén argument noemde ik al: het behoort tot de taak van de dogmatiek om waar nodig en zinvol nieuwe begrippen te gaan hanteren als oudere begrippen hun glans en zeggingskracht wat zijn kwijtgeraakt. Ik zou er graag dit argument aan willen toevoegen: een kerk die de boodschap van het evangelie relevant wil communiceren, doet er goed aan termen te kiezen die een uitnodigende openheid hebben naar hen die we vandaag de dag 'spirituele zoekers' noemen (volgens de

cijfers: vier miljoen Nederlanders). Het begrip 'transformatie' blijkt in dat opzicht een voltreffer te zijn. Tallozen zijn in hun verlangen naar zinging, verdieping en echt mens zijn op zoek naar transformatie: een leven dat verandert, dat anders, echter en authentieker wordt. Het begrip transformatie is in de 'nieuwe spiritualiteit' een sleutelwoord. Wat geweldig als de christelijke kerk dat herkent en ermee aan de slag gaat: 'Ben je op zoek naar transformatie, naar een getransformeerd leven? Dan kun je ook bij de christelijke kerk terecht!' Een kerk die vandaag, in een spirituele tijd, relevant

*'De transformatie
waarover het in het
evangelie gaat, is
de omvorming in
Christus'*

wil zijn voor spirituele zoekers, doet er inderdaad heel goed aan om dat woord transformatie meer op de voorgrond te plaatsen. Daar zijn mensen naar op zoek.

Naar Christus toe Wat houdt die transformatie dan precies in? Het is

goed om dat duidelijk te definiëren, omdat het begrip transformatie, anders dan bijvoorbeeld dankbaarheid en heiliging, wat kleurloos en formeel kan overkomen. Het begrip legt een werkelijkheidsveld open dat beslist nog een Bijbelse invulling moet krijgen – een invulling die in de 'nieuwe spiritualiteit' ontbreekt; daar ligt de focus op jezelf worden en God in jezelf ontdekken. Er moet uitgelegd worden in welke richting we worden getransformeerd. Een antwoord op die vraag is overigens heel eenvoudig: naar Christus toe! De transformatie waarover het in het evangelie gaat, is de 'omvorming in Christus', het is de 'metamorfose' waarover het gaat in bijvoorbeeld 2 Korintiërs 3:18: 'Wij allen die met onbedekt gezicht de luister van de Heer aanschouwen zullen meer en meer door de Geest van de Heer naar de luister van dat beeld worden veranderd/getransformeerd.'

De CD zegt er prachtige dingen over, bijvoorbeeld in de volgende passage op pag. 617: 'Daar waar wij het ongelooflijke gaan geloven, namelijk

dat deze liefde ook ons geldt, ja dat er niemand is die ons meer liefheeft dan Jezus Christus (NGB art. 26), leidt dat tot een fundamentele transformatie van de manier waarop we in het leven staan. We komen los van onszelf en van de noodzaak onze bestaanszekerheid veilig te stellen, om in de geest/Geest van Jezus een nieuwe, excentrische gerichtheid te ontwikkelen. We worden door die Geest van binnenuit omgevormd naar zijn evenbeeld. De energie die we staken in eindeloze pogingen om te voldoen aan onze eigen behoefte aan bevestiging, komt nu vrij voor God en de naaste.'

Koudwatervrees De CD kraakt een kritische noot 'over een theologie die zich uitsluitend concentreert op wat Christus gedaan heeft en weigert na te denken over de vraag hoe dit de mens bereikt en transformeert. Het risico van een dergelijk 'objectivisme' is dat de vraag hoe Gods Geest de mens en zijn omgeving raakt en beweegt niet serieus genomen wordt, of met al te veel wantrouwen bejegend' (620).

Dat is nog altijd herkenbaar. Er lijkt in gereformeerde kring nog altijd veel koudwatervrees (of moet ik warmwatervrees zeggen?) te zijn als het gaat om het appel om te leven in de kracht van de Geest en om te groeien in Christusgeleijkvormigheid. Daarom is het zo goed dat de auteurs ook schrijven: 'Wij pleiten ervoor deze oproep tot innerlijke en uiterlijke transformatie onverkort te laten staan, en er niet bij voorbaat vanuit te gaan dat daar in de praktijk toch maar weinig of niets van terecht komt. Wie zich immers niet meer inspant, zal ook weinig behoefte meer hebben om terug te vallen op de boodschap van de rechtvaardiging.'

Gods heerlijkheid in het vlees

TEKST: DAVID DE JONG, PREDIKANT TE DEN HAM. ///

Van den Brink en Van der Kooi schrijven in hun Woord vooraf:

'Wat zouden we willen dat een beginnende theologiestudent in

eerste instantie aan kennis en inzicht verwerft? We hebben ernaar

gestreefd om daarbij het kritisch bewustzijn te ontwikkelen. Een

zindelijke dogmatiek vertelt niet domweg hoe het zit, maar maakt de

keuzes inzichtelijk en de interne problematiek' (12).

In die opzet zijn de schrijvers in hun hoofdstukken over persoon en werk van Christus geslaagd. Daarin wordt het belangrijkste dogmahistorische en Bijbelstheologische materiaal dat een theologiestudent in zijn bagage moet hebben op een stimulerende manier gepresenteerd.

Vernieuwend Het is de vraag hoe vernieuwend een handboek kan zijn om nog als handboek bruikbaar te zijn. Ten opzichte van de *Beknopte gereformeerde dogmatiek* van Van Genderen en Velema is de CD van Van den Brink en Van der Kooi een stap vooruit door Bijbelstheologische paragrafen als §10.6: *De identiteit van Jezus blijktens zijn optreden: enkele contouren*. Die paragraaf volgt op een dogmenhistorisch overzicht waarin de strijd beschreven wordt die de oude kerk gevoerd heeft 'over het wat en hoe van de menswording'.

Maar van 'terugvragen achter de traditie' (378) komt daarna weinig terecht als

de auteurs niet inzetten bij de kribbe van Betlehem, maar bij de doop in de Jordaan. Daardoor gaan ze er bovendien aan voorbij dat Jezus een persoonlijke ontwikkeling heeft doorgemaakt waarin Hij zijn identiteit gevonden heeft. Dat is een gemiste kans, omdat al volgens Bavinck de gereformeerde christologie zich juist onderscheidt van de roomse en de lutherse door 'bij Jezus eene zuiver menselijke en waarachtige ontwikkeling aan (te) nemen, gelijk Luk. 2:40,52 deze onweersprekelijk leert'¹. Bij Bavinck zelf kan die echt menselijke ontwikkeling niet tot zijn volle recht komen, omdat hij zijn uitgangspunt blijft nemen in de tweenaturenleer.

Chalcedon Terecht stellen de auteurs van de CD de vraag of de begrippen persoon en natuur nog wel bruikbaar

1. H. Bavinck, *Gereformeerde Dogmatiek III*. Kampen (1929), 423

zijn. Zij menen van wel, maar voegen er aan toe dat ze wel 'geherinterpreteerd moeten worden in nieuwe, eigentijdse concepten' (357).

Ik ben daar niet zo optimistisch over als ik lees wat ze zelf over de formule van het concilie van Chalcedon uit 451 schrijven: 'In Chalcedon erkende men dat we inderdaad in de wonderen Christus' goddelijke natuur aan het werk zien, terwijl in Jezus' moeheid zijn menselijkheid merkbaar wordt' (372). Dat lijkt me goed Zwingliaans, maar of het ook goed Chalcedonensisch is? Als Van den Brink en Van der Kooi zelf al moeite hebben met de interpretatie van Chalcedon, wordt herinterpretatie helemaal een moeilijk verhaal. Mijns inziens toont de onduidelijkheid die er bij Van den Brink en Van der Kooi zelf ontstaat al aan dat het begrippenapparaat van de oude kerk niet langer bruikbaar is. Van den Brink en Van der Kooi halen Van de Beek aan, die erop gewezen heeft dat de formule van Chalcedon in het Oosten niet wordt beschouwd als de leer van de twee naturen, maar als de leer van de ene persoon van Christus (375). Die opvatting van Chalcedon brengen zij zelf treffend onder woorden: 'Als in Jezus God en mens zozeer een eenheid vormen, dan betekent dit dat God raakt aan onze geschiedenis. God is dan niet meer te denken zonder wat Jezus Christus draagt en ondergaat. Dat betekent iets voor Gods identiteit. God kan niet zonder de geschiedenis van Jezus Christus, zonder zijn doorgaan door de dood gedacht worden' (377). Ze hebben deze opvatting echter niet volgehouden in de Bijbelstheologische paragraaf. Want daarin wijzen ze God wel aan in Jezus' kracht (§6.1 en 4), maar niet in zijn zwakte. Daarmee hebben ze de aanstoot die Jezus geeft niet diep genoeg gepeild. Die bestaat namelijk daarin God zijn

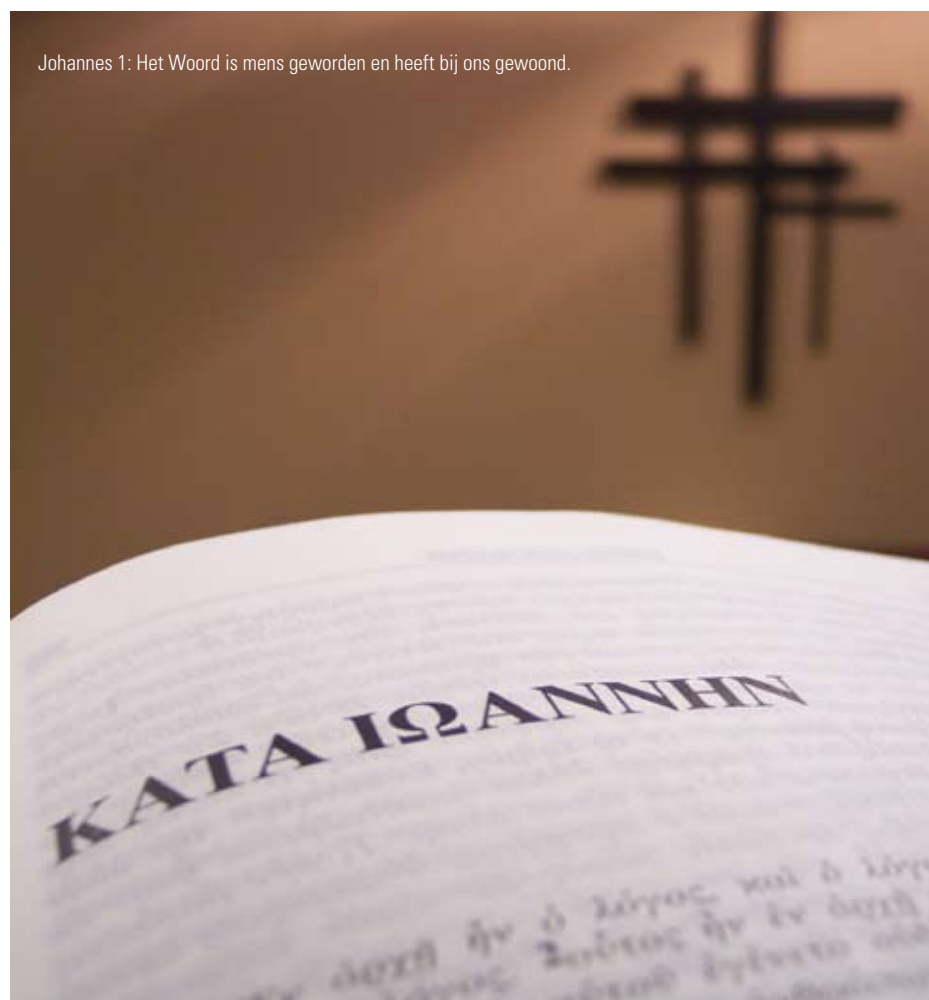
heerlijkheid geopenbaard heeft 'in het vlees, in de mens Jezus van Nazaret (...) en in de weg die Hij moest gaan'².

Persoon en werk Wellicht had de christologie van Van den Brink en Van der Kooi zich sterker in deze richting ontwikkeld als de schrijvers het aangedurfd hadden de traditionele volgorde van 1. de persoon van Christus, en 2. het werk van Christus, om te draaien. Dat zou betekend hebben dat de leer grondig overhoop gehaald moest worden. Voor een handboek is dat niet praktisch. Maar

*'Het is de vraag
hoe vernieuwend
een handboek kan
zijn om nog als
handboek bruikbaar
te zijn'*

om nu te zeggen dat die volgorde ook 'niet principeel' (351) is? Dat lijkt mij wat al te luchthartig. Van den Brink en Van der Kooi schrijven immers zelf, naar aanleiding van het verbod van Jezus om Hem bekend als de Messias, de Zoon van de levende God: 'De ware aard van Jezus' messianiteit zal moeten blijken uit de weg die Hij gaat' (385).

2. H.N. Ridderbos, *Het Woord is vlees geworden. Beschouwingen over het eigen karakter van het evangelie naar Johannes*. Kampen (1979), 18

De diepten van God

TEKST: DOLF TE VELDE, PREDIKANT TE PIJNACKER-NOOTDORP EN EN POSTDOC ONDERZOEKER AAN DE TU KAMPEN. ///

Een van de sterke kanten van de nieuwe CD is dat de schrijvers steeds de discussie opzoeken. Als lezer word je binnengeleid in het brede veld van de theologie. Hoe is er in de loop van de eeuwen over elk thema nagedacht? Welke discussies spelen er op dit moment?

In dit artikel wil ik op één punt de discussie wat dieper induiken: het spreken over God de Drie-ene. In de CD staat eerst een hoofdstuk over Gods Drie-eenheid, en daarna een hoofdstuk over de namen, de eigenschappen, en het wezen van God.

Nieuwsgierig De auteurs sluiten terecht aan bij een trend in de nieuwere theologie om nadrukkelijk te beginnen bij Gods Drie-enig bestaan als Vader, Zoon en Geest. Zo laat God zich immers kennen, in Jezus Christus. Deze inzet bij de leer van de Drie-eenheid maakt wel nieuwsgierig. Hoe geven Van den Brink en Van der Kooi inhoudelijk invulling aan dit kernstuk van het christelijk geloof, en hoe werkt de fundamentele start door in het vervolg van wat over God gezegd wordt?

Om eerlijk te zijn: op beide punten valt deze nieuwe dogmatiek me niet mee. De grote aandacht die tegenwoordig aan de leer van de Drie-eenheid wordt gegeven, betekent ook dat uiteenlopende visies naar voren gebracht worden. Sluiten die nog aan bij het klassieke belijden van de kerk, de geloofsbelijdenis van Nicea en van Athanasius? Illustratief op dit punt is de vaagheid over de vraag op welke manier Jezus de Zoon van God is, en dus

zelf God (zie ook de bijdrage van David de Jong).

Pijnpunt Onder theologen circuleert de beroemde ‘regel van Rahner’ (genoemd naar de rooms-katholieke theoloog Karl Rahner, 1904-1984): de oeconomische triniteit is de immanente triniteit. Eenvoudig gezegd: dat God de Drie-enige is, kunnen we alleen zeggen op grond van wat Hij daarvan laat zien. In de concrete openbaring van God, in het concrete werk van verlossing en vernieuwing, komen de Zoon en de Geest zichtbaar naar voren. Zo wil God voor ons de Drie-enige zijn. Alleen dáárom mogen we voorzichtig zeggen dat God ook in zichzelf de Drie-enige is.

De CD maakt deze beweging van hoe God zich openbaart naar hoe Hij is. Daarbij volgen ze een paar Griekstalige denkers uit de 4e eeuw, die probeerden te doordenken hoe de drie-eenheid en de eenheid in God met elkaar te verbinden zijn. Deze grote Cappadociërs, zoals ze genoemd worden, legden nadruk op het onderscheiden, persoonlijke bestaan van Vader, Zoon en Geest in hun eigenheid en hun onderlinge relaties. De

eenheid van Gods wezen zagen ze vooral in de voortdurende wederzijdse doordringing en omringing van de drie Personen (in het Grieks: perichorese).

Aan deze ‘Griekse’ benadering geven de auteurs de voorkeur boven de Westerse, ‘Latijnse’ theologie die sterk onder invloed stond van kerkvader Augustinus. Deze stelt veel meer de eenheid van God voorop, en heeft vervolgens moeite om aan de eigenheid van de drie Personen recht te doen, aldus de CD. Grootste

pijnpunt is een regel die Augustinus gaf: in Gods werken naar buiten toe (schepping, verlossing, vernieuwing) kun je geen scheiding aanbrenge-
gen tussen Vader, Zoon en Geest. Wel treedt in elk van Gods werken één van de drie Personen meer naar voren, maar steeds is het ‘de gehele God’ die optreedt.

*Je wordt als
lezer deskundig
binnengebracht in
het wijde veld van
geloofsthema's en
discussies'*

Augustinus Behalve dat discutabel is of Augustinus op deze manier goed wordt weergegeven, gaan de auteurs diepere vragen uit de weg. Naast Gods werken naar buiten toe (opus ad extra) staat in Augustinus' denken het ‘werk’ naar binnen toe (opus ad intra): de voortdurende betrokkenheid die

de drie goddelijke Personen op elkaar hebben. Juist daarin ziet Augustinus wél de persoonlijke eigenheid van Vader, Zoon, en Geest, en benadrukt hij dat de unieke relaties waarin zij tot elkaar staan, bepalend zijn voor het wezen van God. Dat theologen uit de Augustijnse traditie gezocht hebben naar woorden, beelden en begrippen om daar iets over te zeggen, wordt door Van den Brink en Van der Kooi te gemakkelijk afgedaan als speculatie, die we moeten mijden om het mysterie van de Drie-ene God te bewaren.

Toewending De tweede vraag was: hoe werkt het inzetten bij Gods Drie-eenheid door in het verdere spreken over God? Traditioneel besteedt de dogmatiek een apart hoofdstuk aan de ‘eigenschappen’ van God en zijn wezen. Op velen komt zo’n hoofdstuk nogal technisch over, terwijl hier wel wezenlijke beslissingen vallen voor het geheel van de geloofsleer. Op dit centrale onderdeel zoekt de CD vooral de discussie met de theologie uit de tijd van de kerkvaders en de Middeleeuwen. Een spannende vraag is in hoeverre het levende en veelzijdige Bijbelse spreken over God verstand is geraakt doordat men begrippen ging overnemen uit de Griekse filosofie, die sterk op eenheid en abstractie gericht zijn. De auteurs willen deze vraag genuanceerd bespreken. Toch blijft er iets vervelends hangen: het mag zo zijn dat er goede redenen waren om gebruik te maken van filosofische denkmiddelen, en bij de beste vertegenwoordigers van de traditie valt het nog wel een beetje mee, maar toch... De kern van het eigen betoog van Van den Brink en Van der Kooi is dat we God primair leren kennen in zijn toewending. Dit accent op Gods toewending is voor de auteurs de uitwer-

De heilige Drievuldigheid (of 'De Gastvrijheid van Abraham'), geschilderd door Andrej Roeblov (ca. 1360-70 - ca. 1430). Het schilderij heeft betrekking op Genesis 18:1-15, waar Abraham drie bezoekers ontvangt met wie hij praat als met één persoon.

king van het trinitarische gezichtspunt in de leer van Gods eigenschappen. Meer dan eens geven ze een mooie bespreking van centrale stukken uit de Bijbel. Wat mij betreft is het teleurstellend dat vervolgens de verschillende ‘eigenschappen’ van God alleen maar kort worden aangestipt. Wat de inhoudelijke winst is van het starten bij Gods Drie-eenheid, wordt daardoor niet zichtbaar.

Vragen Deze CD doet heel goed datgene waarvoor ze bedoeld is – informeren,

oriënteren, opiniëren. Je wordt als lezer deskundig binnengebracht in het wijde veld van geloofsthema's en discussies, en zo word je aan het denken gezet. Bij de lijn die de auteurs zelf uitzetten, heb ik intussen m'n vragen. Juist op kernpunten van het christelijk geloof zou je graag steviger materiaal, diepere argumenten, vastomlijnder begrippen aangereikt krijgen om te kunnen staan voor je geloof en om daar iets van te kunnen uitleggen. Maar misschien hoort dat bij een andere tijd...

En de Geest doorbreekt de grenzen die door mensen zijn gemaakt

TEKST: SANDER GRIFFIOEN, REDACTEUR VAN DE REFORMATIE ///

U zingt misschien die regel uit het lied ‘Samen in de naam van Jezus’ graag. Ik niet, en ik zal u uitleggen waarom. Ik denk dat de Geest juist de grenzen respecteert die door mensen legitiem zijn gesteld. Hoezo? Omdat God de mens een plaats naast zich heeft geven als zijn vertegenwoordiger met vergaande bevoegdheden. Rentmeester, zo noemden we dat vroeger.

Lang geleden al trof me in Kuypers Pro Rege de uitleg van Matteüs 9:8. Bij het zien van de genezing van een verlamde werden de omstanders ‘met ontzag vervuld en ze loofden God, om de macht die Hij aan mensen heeft verleend.’ U die dat ‘en de Geest doorbreekt de grenzen’ zo mooi vindt, zult geneigd zijn de tekst zo op te vatten dat omstanders

hier aan de mens toeschrijven wat alleen aan God toekomt. Maar dan heeft u de oude Kuypers niet aan uw kant. Nee: de omstanders vergisten zich niet, want in Christus wordt hersteld wat organiek tot het mens-zijn behoort: het vermogen orde op zaken te stellen en de krachten van de wanorde, die zich onder meer in ziekten tonen, terug te dringen.

Ik dacht aan die tekst toen de synode in september de behandeling in eerste lezing van de nieuwe kerkorde afsloot. Er hing een stemming van opluchting: na drie vergaderdagen en nog veel langere voorbereiding was een grote klus geklaard. Maar ik proefde ook een dankbare erkenning dat we met elkaar deze ordenende bevoegdheid hadden

waargemaakt. Zelfs zaken waarvan je zou willen dat ze niet nodig waren, zoals kerkelijke rechtspraak, zijn nu binnen een doorzichtige orde gebracht. Zou de Geest de grenzen die hiermee zijn gesteld willen doorbreken? Maar wat doet u dan met het: ‘al wat jullie op aarde binden, zal gebonden zijn in de hemel’?

Ter geruststelling: de Geest respecteert ook de menselijke verantwoordelijkheid om regels te veranderen en grenzen te doorbreken als daarvoor goede gronden zijn. Ik hoop op de tribune aanwezig te zijn wanneer de volgende synode de kerkorde in tweede lezing vaststelt en zal uit dankbaarheid meezingen mocht bij geval de zitting met Gezang 167:2 worden besloten.

Dit is de laatste bijdrage van Sander Griffioen als columnist in ons blad. Geheel in zijn stijl laat Sander ons net even een andere invalshoek zien dan we gewend zijn, voorzien van argumenten die een ander niet zo gauw zou bedenken. Hij is dan ook de filosoof in ons midden. Op deze plaats willen we hem hartelijk bedanken voor al zijn columns! Gelukkig blijft Sander nog wel even in de redactie, tot we een opvolger voor hem hebben gevonden.

Voor de redactie, Bas Luiten

Schatgraven in de geloofsleer

Winterstudie dogmatiek

TEKST: JOOST SMIT, PREDIKANT TE NIJKERK-OOST. ///

In de gereformeerde kerk van Nijkerk draait in de winter een bijzonder onderwijsprogramma voor volwassenen. In deze cursus staat de verantwoording van het geloof centraal. We zijn hiermee gestart omdat de behoefte aan actuele geloofsverantwoording en -verdieping groot is. De doelgroep bestaat uit gemeenteleden die graag dieper willen ingaan op de samenhang en achtergrond van het christelijk geloof.

De motivatie om mee te doen verschilt. Een groot aantal van de deelnemers werkt in een niet-christelijke omgeving. Daar krijgen ze te maken met vragen over hun christelijk geloof. Zij willen graag handvatten en antwoorden om goed te reageren. Anderen vinden het fijn om de geschiedenis van de theologie en de achtergrond van de leer te ontdekken. En ten slotte zijn er gemeenteleden die graag samen een korte serie met *bite* volgen, zonder structureel met een Bijbelstudie verbonden te zijn. Het verschil met een 'gewone' Bijbelstudie is dat de vraag naar praktijk en de relevantie niet domineert. Een snelle route naar toepassing en geestelijke groei blokkeren. Niet dat winterstudies in intellectuele liefheb-

berij ontaarden. Maar de route is: eerst begrijpen en ontdekken. Vervolgens blijken deze ontdekkingen het bestaan als christen wel degelijk te raken.

Orthodoxe geloofsleer In een vorig seizoen hebben we samen *In alle redelijkheid* van Tim Keller besproken. Dit leverde interessante gesprekken op over hete hangijzers. Hoe kan bij voorbeeld het bestaan van de hel gerijmd worden met een goede God? Nu zijn we van start gegaan met een nieuwe serie over de recent verschenen *Christelijke Dogmatiek* van prof. C. van der Kooi en G. van den Brink, het boek waaraan de eerste artikelen van dit nummer gewijd zijn (pag. 126-132). Het gebeurt zelden dat zo'n uitgebreide orthodoxe geloofsleer het licht ziet in Nederland. Reden voor een feest

*'Een snelle route
naar toepassing
kan de weg naar
verdieping en
geestelijke groei
blokkeren'*

en daarom hebben we de kans gegrepen om in de dogmatiek te duiken.

Bewijzen Dogmatiek en theologie worden door de auteurs gedefinieerd als 'een poging om vanuit het geloof de aard en inhoud van dat geloof denkend te verhelderen' (pag. 24). Dat is ook precies wat wij met de winterstudies beogen. De thema's in deze geloofsleer zijn uitnodigend. Met de vraag 'Waarom geloven?'

vallen de auteurs met de deur in huis. Vervolgens gaat het over 'De eeuwig rijke God' en ons 'geschonken en geschonden bestaan'. Het hele project bestaat uit zestien thema's.

We zijn gestart met de *prolegomena*, die dingen die vooraf gezegd moeten worden voor je inhoudelijk de christelijke leer gaat bespreken. Kun je geloof in God

bewijzen voor hen die het niet delen? Dit leverde gelijk een pittig gesprek op. In hoeverre kun je zeggen dat de schepping verwijst naar de Schepper? Zijn veel processen in de natuur daarvoor niet te zeer aangetast door het kwaad?

Dieper inzicht De opzet van de avonden is eenvoudig. Maandelijks komen we bij elkaar, iedereen heeft het hoofdstuk

voor die avond gelezen. We starten met een positiekuze. Iedereen heeft afgelopen keer argumenten moeten noemen die pleiten voor of tegen het bestaan van God. Door dit soort vragen leer je systematisch denken en rol je in het onderwerp. Na de ijsbreker wordt het hoofdstuk toegelicht door de

predikant. Omdat niet iedereen thuis is

in de theologie, is dit een welkome steun in de rug.

De tweede helft van de avond bestaat uit discussie in groepjes. Kunnen we de studie integreren in wat we al weten van God?

Of komen we tot andere inzichten dan de auteurs? We sluiten af met een casusbespreking, een levensechte situatie waarin het thema ter sprake gebracht moet worden. Zo hebben we bij voorbeeld een casus gehad over iemand die nadrukkelijk geen argumenten vanuit de Bijbel wil horen. Hoe ga je zo'n gesprek in en welke invalshoeken staan je ter beschikking? Zo zijn wij aan de slag in de wintermaanden. Na vier sessies komt er ruimte voor liefhebbers om hoofdstukken voor te stellen voor een vijfde of zesde avond. Deze inbreng van deelnemers is essentieel. Want samen hopen we tot een dieper inzicht te komen in de lengte en breedte van Gods liefde in Christus.

'Samen hopen we tot een dieper inzicht te komen in de lengte en breedte van Gods liefde in Christus'

advertentie

Ook u kunt meebouwen aan gereformeerde theologie

De Stichting Afbouw subsidieert de uitgave van dissertaties en andere wetenschappelijke publicaties van leerlingen van de Theologische Universiteit te Kampen (Broederweg). Sinds 1957, toen de Stichting Afbouw werd opgericht, is al bij meer dan 100 publicaties financiële steun verleend. Zie onze website voor een actueel publicatieoverzicht en overige gegevens.

Er staan nog veel meer projecten op stapel. Het benodigde geld wordt verkregen door middel van giften, schenkingen, legaten en erfstellingen. Als bestuur van de Stichting Afbouw hopen wij ook in de toekomst ons werk te kunnen voortzetten, ter bevordering van de gereformeerde theologische wetenschap. Wilt u ons daarbij helpen?

B. Kamphuis, voorzitter
P.H.R. van Houwelingen, secretaris
J.G. de Kimpe, penningmeester

Adres van de Stichting: Hoefblad 4, 8265 GM Kampen
Bankrekening: 63.18.36.934 • Website: www.stichtingafbouw.nl

STICHTING AFBOW KAMPEN

Het solide *sola fide*

TEKST: JAN T. OLDENHUIS, EMERITUSPREDIKANT TE GRONINGEN-HELPMAN ///

Zou er een verband zijn tussen het niet meer uit het hoofd leren van de definities van de catechismus en het baanbreken van allerlei onzekerheden? Waar is God? Hoe ervaar je Hem? En als je Hem niet ervaart, is Hij er dan nog wel? Is Hij er pas, als je Hem ervaart? Maar is alles wat je ervaart een bewijs van zijn presentie? Moet er eerst iets bijzonders in je leven gebeuren voordat je zeker bent van zijn bestaan?

Moet iemand misschien zijn hand op mijn schouder leggen of moeten juist een man én een vrouw dat samen doen en een gebed met mij bidden en met open handen beelden aanreiken die symbolische waarde hebben en stiltes inlassen waarin gedachten worden gevormd die als een openbaring werken?

In die oude catechismus staat een zin over een stellig weten dat alles wat in Gods Woord staat waar is en een vast vertrouwen dat niet alleen anderen maar ook mij vergeving van zonden, eeuwige gerechtigheid en eeuwig heil geschenken is door God. Dat stellig weten en dat vast vertrouwen werkt de heilige Geest door het evangelie in mijn hart, staat er zo simpel. Hij geeft ons zekerheid over vergeving van zonden,

eeuwige gerechtigheid, en eeuwig heil. Heeft een mens méér nodig? En hoe krijg je dat alles? Door het evangelie.

Praten met God Hij lag thuis te sterven. Kanker. Pijn. Afbraak. Geen genezing meer mogelijk, was er gezegd. Ont-

slagen uit het ziekenhuis.

Hij was nog niet oud. Vader van een middelgroot gezin.

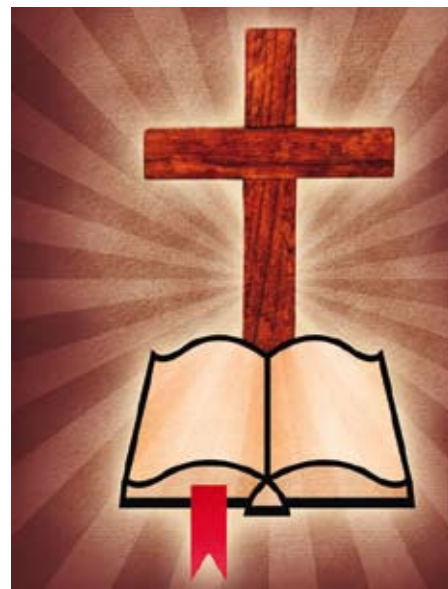
Een eenvoudige man. Simpel, onopvallend, betrouwbaar. Nu moest hij sterven.

Dat bracht bij zijn vrouw en kinderen ontredde. Een dochter drong er op aan om naar Jan Zijlstra te gaan, de gebedsgenezer. 'Vader, doe het toch. Je gelooft toch in de kracht van God? Hij kan toch wonderen bewerken?'

Heeft Hij dat niet zo vaak gedaan?

Wordt Hij niet de Heelmeester genoemd

*'Het stellig weten en
het vast vertrouwen
werkt de Geest door
het evangelie in
mijn hart'*

in de Bijbel? Zijn er geen gaven van genezing? Zijn er niet veel mensen genezen teruggekomen van de bijeenkomsten van Jan Zijlstra?' Toen kwam zijn reactie: 'Zou God niet naar mij luisteren dan, als ik tot Hem bid? Ben ik niet zijn kind met al mijn gebreken en fouten? En is Hij niet mijn Vader? Staat dat niet in het evangelie dat mij m'n leven lang is doorgegeven? Moet ik daarvoor naar Jan Zijlstra? Gaan jullie maar naar huis nu. Ik wil nog wat praten met God.' Een paar dagen later overleed hij. Hij wandelde met God. Hij wist dat God er was. Dat wist hij uit het evangelie. Dat was het geloof dat de heilige Geest in zijn hart had gewerkt. Zo mooi kon hij het zelf niet eens zeggen. Zo mooi stond het in die oude catechismus, die hij vroeger uit zijn hoofd had moeten leren.

Genezing? Zij is ten dode opgeschreven. ALS. De erfelijke variant. Daar staat anderhalf jaar voor. Dat heeft ze geweten vanaf het moment dat deze drie letters haar werden gespeeld. Zenuwen sterven af. Spieren krijgen geen bevelen meer uit het centrale zenuwstelsel. Langzamerhand vallen functies uit. Ten slotte alles. Ze ademt via een machine. Er is geen mogelijkheid meer om te spreken. De communicatie verloopt via een beeldscherm dat aangestuurd wordt door de ogen. Ze heeft haar jongste kind nooit meer zelf kunnen optillen. Er is een netwerk nodig van hulpverleners. De details zijn te smartelijk voor woorden. En het wordt steeds moeilijker. Zo is ALS.

Er is geen genezing mogelijk, zeggen de dokters. Is God dan niet machtig? zeggen anderen. Kan Hij geen genezing schenken? Bidden we er wel genoeg voor? Lang genoeg? Vaak genoeg? Met genoeg mensen? Moet het met steeds meer aandrang? Met steeds meer woorden? Met steeds meer mensen? Met steeds meer rituelen?

Bidden onder beding Er zijn meer mensen in verwarring gebracht door overspannen verhalen over genezingen, dan er mensen op wonderlijke wijze genezen zijn. Dat laatste is zeker ook gebeurd. God onze Vader is daartoe in staat. Ik bid nog altijd om haar genezing, niet als een twijfelaar: ik geloof dat God die macht heeft. Maar ik doe het wel met voorzichtigheid en ootmoed: God zal het beter weten dan ik. Ik vraag het heel eerbiedig. Onder beding, noemde Ursinus dat¹. Ik bid tegelijk altijd dat God haar en allen om haar heen in zijn armen neemt als een Vader. Ik geloof dat Hij er is, dat Hij present is. Dat hangt niet af van mijn ervaring. Dat is zijn Naam. Ik hoef

zijn presentie ook niet op te roepen. De laatste woorden van Jezus op aarde garanderen ook zijn aanwezigheid. Dat is het evangelie. Daarin staat ook, dat Hij eens alles nieuw zal maken. Het is gegarandeerd in zijn opstanding. Dat zegt alles. Ik begrijp niet waarom er ALS in de wereld is. En ook niet waarom een prachtig mens zó moet worden afgebroken voor het oog van haar geliefden. Ik bid om genezing. Ik bid om het herstel van alle dingen. Ik schreeuw om dat einde. Ik zing al die Kerstliederen die spreken van God-met-ons: want nooit is God dichter bij gekomen dan toen Hij op sandalen onder ons rondliep. Dat is het evangelie. Ik weet er altijd maar weer te weinig van. We kennen de Bijbel nooit goed genoeg. Ik geloof dat de aanwezigheid van God niet afhangt van een ervaring die opgeroepen moet worden door allerlei technieken van gebeden, met een hand op de schouder van liefst een man én een vrouw en stiltes en open handen en beelden en woorden die een mens dan moeten invallen en die dan moeten worden beschouwd als ingevingen van de Geest.

De belofte Bidden om genezing mag. Moet. Maar er is geen belofte van genezing. Er zijn ook geen mensen aangewezen in het Nieuwe Testament met de gave van genezing. Er zijn genezingen geweest: ze gebeurden altijd door de apostelen en dan gebeurden ze om daarmee te bewijzen dat God en Christus door hen verder werkte. Het was ook echt wel nodig om dat duidelijk te bevestigen tegenover alle

tegenkanting. Zo werd onweerlegbaar duidelijk dat diezelfde Jezus Christus die bij zijn leven wonderen had gedaan, daar op dat moment ook bezig was: het was een op dat moment noodzakelijk bewijs dat Hij echt leefde. Die bewijzen hoeven niet constant te worden

herhaald. Wat bewezen is, hoeft niet steeds opnieuw bewezen worden. Dat maakt alle bewijzen belachelijk. Er staat nergens dat er altijd en ook zo maar hier en daar aan iemand particulier genezing is beloofd. Als dat wel zo was, dan kon je er bij God mee aan komen en zeggen: U hebt het beloofd, en nu moet U het ook doen. Er is wel een belofte dat God en Christus ons zijn Geest zullen geven om vol te houden, om te blijven geloven. Daar kun je bij God mee aankomen. Vroom,

eerbiedig, sterk en met aandrang. En dat is geweldig. Daar bid ik om, voor haar, voor alle zieken, voor mezelf. God, heilige Geest, werk alstublieft geloof in haar en mijn hart en in alle harten door het evangelie, dat niet alleen anderen maar ook mij vergeving van zonden, eeuwige gerechtigheid en eeuwig heil geschonken is. Dat is zoveel dat niemand er het einde van kan ontwaaren. Niemand weet ooit genoeg van de beloften van God. Geef dat elk van ons er zoveel van weet dat hij, zij, rust vindt in het solide sola fide.

Wandelen met God. De drempel van het oude jaar over naar de nieuwe toekomst, die vast ligt in het verleden.

1. Zie Wierenga, *Liever vijf woorden met mijn verstand. Een pastorale handreiking over gaven van de Geest*. Bedum, 2006.

Meer dan vergeving alleen

'DAN GAAT HIJ NAAR BUITEN EN BRENGT ZIJN EIGEN BRANDOFFER EN HET BRANDOFFER VAN HET VOLK, OM VOOR ZICHZELF EN VOOR HET VOLK VERZOENING TE BEWERKEN'

Leviticus 16:24b

'Papa, hoe lang duurt het nog?'

'Nog heel even.'

'Maar de hogepriester heeft nu zijn deftige priesterkleren weer aan. Waarom gaan we dan niet naar huis? Het is nu toch voor elkaar? De hogepriester kan zijn gewone werk weer doen.'

'Je hebt gelijk. Wij kunnen niet verder leven in het nieuwe jaar als de hogepriester en de tabernakel smerig zijn. Dan kan God niet in ons midden wonen. Daarom maakt de hogepriester op de Grote Verzoendag alles schoon. Hij moet zelf ook schoon gemaakt worden met offerbloed, anders kan hij nooit zo dicht bij God werken. Dat hebben we wel gezien toen Nadab en Abihu daar veel te gemakkelijk over dachten.'

'Ja, maar de hogepriester is nu toch schoon? Waarom staan wij hier dan nog te wachten?'

'Het is nog niet klaar. Het is nog steeds niet helemaal goed tussen God en de hogepriester en tussen God en ons. De verzoening is nog niet af.'

'Waarom niet? De hogepriester heeft net al onze zonden op de bok gelegd. En die bok is nou weg, de woestijn in. Dan zijn onze zonden toch verdwenen? Waarom is het dan nog steeds niet goed?'

'Het is pas echt goed als de brandoffers gebracht zijn. Daar wachten wij nu op. De ho-

gepriester moet nog een brandoffer brengen voor zichzelf en hij moet nog een brandoffer brengen voor ons. Als dat klaar is, gaan wij weer naar huis.'

'Waar zijn die brandoffers dan voor nodig?'

'Met die brandoffers laten wij zien dat wij ons helemaal aan God willen geven. Wij willen niet alleen dat onze zonden van gisteren en eergisteren verdwijnen. Wij willen nu ook echt anders gaan leven: helemaal voor God. Dat laten die brandoffers zien. Daarom moeten wij daar nu nog even op wachten. Want pas met die brandoffers is de verzoening helemaal af. Daarna kunnen wij verder. Dan kunnen wij over een paar dagen het grote feest gaan vieren.'

Met Kerst kwam God nog dichterbij zijn volk dan eens in de tabernakel. Hoe kunnen wij het nieuwe jaar ingaan zonder dit wonderlijke geheim te schenden met ons vuil?

Jezus Christus liet niet alleen onze zonden van vroeger verdwijnen. Hij maakte van zichzelf ook een brandoffer. Hij is zelf ons nieuwe leven, onze toewijding aan God. Zijn verzoening is echt compleet. Nu kunnen wij toelevan naar het grote Loofhuttenfeest, dat tegelijk het bruiloftsfeest is van Hem en ons samen.

*Jezus Christus is zelf ons nieuwe
leven, onze toewijding aan God*

Tussen kunst en kitsch

Over Kerst en de kerk

TEKST: MATTHIJS HAAK, PREDIKANT TE ROTTERDAM-DELFSHAVEN. ///

Spreeken en nadenken over de Heer Jezus Christus maakt je dankbaar en gelukkig. Hij is onze bevrijder. Door mens te worden heeft Hij heel ons leven aanvaard en verlost. We hebben het net weer gevierd met Kerst – geweldig.

Spreken en nadenken over de kerk heeft vaak ook een heel andere toon. Negatieve ervaringen komen naar boven; er klinkt teleurstelling in door, of bezorgdheid omdat de kerk steeds kleiner wordt. Zij lijkt in onze tijd niets meer voor te stellen. Het gesprek gaat dus vaak zo: de Heer: ja! De kerk: tja....

In dit artikel wil ik stilstaan bij het verband tussen Kerst en kerk, en de vraag voorleggen: welk beeld heb je eigenlijk van de kerk?

Museum Directe aanleiding voor dit artikel was een bezoek dat ik in de herfstvakantie bracht aan museum Boijmans Van Beuningen. Tot en met 10 februari 2013 is daar de prachtige tentoonstelling 'De weg naar Van Eyck' te zien – een absolute aanrader voor iedereen die houdt van de schilderijen van Jan van Eyck (± 1400-1441) en iets wil zien van de revolutie die zich in de kunstgeschiedenis van die tijd heeft voltrokken. Tegelijk – ik hoop maar dat dat meer is dan beroepsdeformatie – zag ik meer. Al die schilderijen over Bijbelse voorstellingen zijn onthullend. Een beeld zegt

soms meer dan duizend woorden. Wat wil een schilderij overbrengen? Welke geloofsovertuiging spreekt daaruit?

Mantelmadonna Vrij in het begin van de tentoonstelling is de Mantelmadonna te zien. Deze Mantelmadonna verbeeldt het ideaal van de middeleeuwse maatschappij. Een reusachtige Maria, symbool van de kerk, biedt de geknielde mensheid bescherming met haar mantel. Links is de geestelijkheid afgebeeld met een paus, een kardinaal

en verschillende monniken; rechts de leken met een keizer, een koning en edellieden. Het schilderij is wellicht in Parijs ontstaan. Op grond van de stijl is wel gedacht dat de kunstenaar van oorsprong uit de Nederlanden kwam. De kerk heeft haar mantel om heel de mensheid heen opengeslagen, vandaar de naam Mantelmadonna.

'Zo als een mantel om mij heengeslagen, zo is mijn God', zingen wij wel eens (GK 174:1). Daar wordt gelijk een subtiel verschil hoorbaar. Er is niets mis met thuisgevoelens als het gaat om de kerk (Ef. 2:19). Maar wie of wat is de mantel die ons omhult: is dat de kerk, zoals de Mantelmadonna verbeeldt, of is dat God?

De kerk heeft het ideaalbeeld van de Mantelmadonna in ieder geval niet kunnen vasthouden. Niet lang na Van

De Mantelmadonna (ca. 1410-1420). Parijs of de Zuidelijke Nederlanden (?).

De annunciatie (ca. 1410-1420), Wenen.

Eyck werden de natuurwetenschappers de reuzen. Vandaag is volgens velen de economie de grote reus. Wie in 2012 een schilderij als de Mantelmadonna zou maken over de kerk zou weinig bijval krijgen. Het beeld dat de Mantelmadonna geeft van de kerk zegt dus meer over de tijd waarin het schilderij werd gemaakt dan dat je daarin de klank van het evangelie hoort. Het zet je wel aan het denken. Achteraf kun je gemakkelijk zeggen dat ze in die tijd een vertekend beeld hadden van de kerk. Maar niemand staat buiten de tijdgeest. Als je vandaag een schilderij zou maken van de kerk: welke geloofsvoorstelling zou daaruit blijken? En hoe Bijbels is die?

Annunciatie Een heel ander beeld van de kerk komt naar voren uit een ander schilderij uit de tentoonstelling. Het is een Annunciatie uit dezelfde tijd als de Mantelmadonna. Links onderaan zie je hoe de engel Gabriël Maria de aankondiging (annunciatie) overbrengt dat zij de moeder van Gods Zoon zal worden (Luc. 1). Precies tussen Gabriël en Maria in wordt een bouwwerk zichtbaar: de

kerk. Door de engelenfiguren linksboven wordt heel zichtbaar dat het 'werk in uitvoering' is – Kerst en kerk gevangen in een schitterend beeld.

*'Het gesprek gaat
dus vaak zo: de
Heer: ja! De kerk:
tja...'*

In de museumgids staat dat de kerk met de menswording van Jezus gestalte kreeg. Volgens mij is het scherper geschilderd. De kerk is er al als Jezus geboren wordt. We belijden dat de Zoon van God Zich een gemeente vergadert uit het

hele menselijke geslacht 'van het begin van de wereld tot het einde' (HC 21). Deze belijdenis is geen gereformeerde bijzonderheid maar verwoordt het grote mysterie (1 Tim. 3:16) van Kerst. Hij 'die echt en eeuwig God is en blijft' (HC 14, Joh. 1, Kol. 1) is mens geworden! De menswording van Gods Zoon is de vervulling van een eeuwenoude belofte. De kerk is minstens zo oud als Gods allereerste belofte uit Genesis 3. Kerst betekent dat God zelf, in zijn Zoon, de hoeksteen van dat gebouw is geworden (Ef. 2:20).

Gezien de ervaringen die we opdoen is het logisch dat wij gelijk een verschil maken tussen de Heer en de kerk. Lovend over Hem, aarzelend over de kerk. De kerk is ook echt mensenwerk; wat

gaat er niet allemaal mis in de kerk; je treft er tot en met de meest smerige zonde aan. Tegelijk is het goed te beseffen dat de kerk Gods werk is. Dat vieren we net zo goed bij Kerst. Deze Annunciatie helpt ons daarbij. God is allang aan het bouwen. En het komt stralend goed (Ef. 5:25b-27)!

Geestelijk huis Hoe ziet jouw beeld van de kerk eruit? Ik kan niet schilderen. Misschien is dat maar goed ook. De kerk is een plek waar de Geest woont (Ef. 2:22) – een geestelijk huis. Ik wil een paar voorbeelden geven uit de kerkelijke praktijk om zicht te krijgen op dat huis.

Iemand wilde bij ons graag lid worden van de gemeente. Hij liep er tegenaan dat hij niet kon voldoen aan eisen die zijn omgeving en ook hijzelf aan hem stelde. Wat hem zo aansprak in de kerk is dat hem niet alleen het volmaakte leven werd voorgehouden (de tien geboden) maar ook steeds de verlossing van onze tekorten dankzij Jezus Christus. In het licht van Christus geeft de wet zowel herkenning van een gebroken realiteit als hoop en uitzicht op een beter leven (Rom.9:4). Het geeft ontspanning als je beseft dat Christus de last droeg en dat geloven allereerst betekent: Hem volgen (Mat. 11:28-30).

Ik vond het getuigenis van deze man indrukwekkend. De kerk als geestelijk huis betekent dat alle gebrokenheid aan de orde komt. De kerk is de plek waar je reëel en normaal kunt doen over jezelf en anderen, een plek waar alle ellende van de wereld niet als vreemd of buitensporig aan de orde komt. En toch geeft de kerk altijd hoop door: Christus en die gekruisigd (1 Kor. 2:2)! We zijn verlost. Wat heeft de wereld die hoop hard nodig.

Getuigen Een ander voorbeeld is het werk dat de kerk doet, bijvoorbeeld het organiseren van dialoogavonden met moslims, in onze kerk vanuit het Kruispunt.¹ We luisteren goed naar elkaar, hebben scherpe gesprekken en wij hopen dat moslims Christus leren kennen als Heer. Van beide kanten willen we deze gesprekken graag voortzetten.

Ander werk doen gemeenteleden die regelmatig present zijn op een plein bij ons in de buurt, in het Sonrise-project.

Ze organiseren sport en spel voor kinderen en jongeren. Er wordt

altijd weer uitgekeken naar de Sonrise-medewerkers.

Ook ouders knopen vaak een gesprek aan en vragen naar het motief. Dat is een mooie kans om van Christus te getuigen.

Naast dit soort structurele aanacht voor onze omgeving grijpen we ook incidenten aan om te getuigen en te bemoedigen. Toen er zoveel commotie was rond de oproep van de PVV om overlast van mensen afkomstig uit Midden- en Oost-Europese landen ('MOElanders') te melden, hebben we met een afvaardi-

ging van de kerkenraad en de gemeente een brief ter bemoediging overhandigd aan de Poolse Parochie OLV Sterre der Zee. In een volle kerk werd deze brief in het Pools voorgelezen. We werden hartelijk bedankt door parochianen en het bestuur van de parochie.

Maatschappelijk debat Deze verschillende voorbeelden hebben dit gemeenschappelijk: steeds haken ze aan bij die dingen waarover zoveel maatschappelijk debat is: integratie, de plek van de

islam in onze samenleving en de vraag naar wat een goede samenleving is. Als kerk loop je niet voorop in dat debat: je wilt allereerst Christus dienen. Maar toch: door Christus te dienen op de plek die Hij je geeft, laat

de kerk zien dat Hij heel goed weet wat de juiste manier van samenleven is. Het werkt; dankzij Jezus!

Een mooi beeld, toch? Je zou er bijna een schilderij van willen maken.

1. Zie <http://www.hetkruis.org>.

*'Er is niets mis met
thuisgevoelens als
het gaat om de kerk'*

UIT DE KERKEN

Beroepbaar:

kandidaat W.M. Blijdorp te Zwolle, tel. 06-41106644, e-mail wilmerblijdorp@hotmail.com

Preekconsent

De classis Amersfoort heeft voor twee jaar preekconsent verleend aan de heer dr. K. van Bekkum.

Beëindiging dienstverband

Na een dienstverband van 14 jaar beëindigt ds. Marten de Vries zijn werkzaamheden voor de MAR. In 2000 is hij zijn werk als missionair predikant bij de MAR (Missionaire Arbeid Rijnmond) begonnen, met als bijzonder aandachtsveld het werk onder moslims. In de loop van 2013 wil hij graag een beroep ontvangen om weer een gemeente te dienen als predikant.

WWW.DEREFORMATIE.NL

Dit is het laatste nummer van De Reformatie in 2012, met een uitgebreide bespreking van de nieuwe *Christelijke Dogmatiek*. We zijn benieuwd of u het boek al kent en wat u ervan vindt; laat het ons weten via de website. Daar kunt u ook reageren op de volgende stelling:

Dogma's en dogmatiek houden geloven spannend

Ook in het nieuwe jaar mag u weer om de andere week op ons rekenen – als God het geeft, 24 nummers in totaal. Het eerste nummer van 2013 is gewijd aan de vraag: wat is gereformeerd? Daarin komen thema-artikelen van Ad de Bruijne, Bram Beute en Mark van Leeuwen. Het nummer van 25 januari gaat over de plaats van gelovigen met een moslimachtergrond in onze kerken, het nummer van 8 febr. over bidden en bijbellezen in de ruimte van de christelijke kerk.

Suggesties voor een artikel of een thema?

Mail naar redactie@dereformatie.nl

BOEKENTIP

In deze rubriek raadt een lezer of een medewerker van De Reformatie een recent verschenen boek aan op het gebied van geloof, kerk of samenleving. Hebt u iets gelezen waarvan u denkt dat anderen er vast en zeker ook wat aan zullen hebben, mail dan naar redactie@dereformatie.nl. Deze keer een tip van Hans Schaeffer, redacteur van De Reformatie.

Beschuit zonder muisjes

Niet zwanger worden is vaak een stil verdriet. Je kunt je hartstikke eenzaam voelen, helemaal als iedereen om je heen druk is met bugaboo's, de verloskundige of foto's van de kinderen. Voor iedereen die dat verdriet zelf of in zijn omgeving herkent of wil leren herkennen is dit een goed boek. Heel eerlijk komen de ervaringen van elf stellen aan de orde die allemaal ervaring hebben met kinderloosheid. Sommigen hebben na lang wachten wel een kind gekregen, anderen niet. Sommigen hebben voor adoptie gekozen, anderen voor pleegzorg. De hoofdstukken bespreken allemaal dilemma's en gevoeligheden rondom kinderloosheid, en zijn voorzien van gespreksvragen om persoonlijk over na te denken, of om als echtpaar samen te bespreken – 'liefst op een avond of zondagmiddag met een goed glas wijn erbij'. Eerlijk, informatief en erg inzichtgevend voor alle betrokkenen bij stellen die niet zwanger worden maar dat wel heel graag zouden willen.

Marije Vermaas en Martine van Blaaderen, *Beschuit zonder muisjes*. Als je lang moet wachten op een baby. Zoetermeer (Boekencentrum) 2012. 144 pagina's, € 16,90.

Wij helpen uw kind Christen te zijn in de studentenwereld

Helpt u mee?

Ga naar www.ifes.nl

IFES nederland
bidden.bijbel lezen.getuigen

Leven na de genadeklap

Genade en klap. Die twee hebben toch niets met elkaar te maken? Toch heeft volgens Arie de Rover genade alles te maken met een snoeiharde klap, die al onze zekerheden doet wankelen. Als je echt gaat begrijpen wat genade inhoudt, dan krijg je de genadeklap, een mokerslag die je leven omgooit en bevrijdt. 176 p., € 14,90

Buijten & Schipperheijn Motief

www.buijten.nl – in de boekwinkel

SYMPOSIUM GH

Op woensdag 16 januari 2013 organiseert de Gereformeerde Hogeschool een symposium over relaties en samenlevingsvormen binnen de kerkelijke gemeente. Het symposium 'In de ban van de ring' vindt plaats in het gebouw van de GH in Zwolle.

De GH wil met het symposium een bijdrage leveren aan de ontwikkeling van een goed inhoudelijk verhaal over het huwelijk, zonder de spanning tussen kerk en maatschappij uit het oog te verliezen. Tijdens het symposium gaat een drietal sprekers dieper in op het thema. Daarna is er tijdens de workshops gelegenheid om in kleinere groepen door te praten. Het symposium sluit af met

een plenaire sessie. Na afloop ontvangt iedere deelnemer relevant materiaal voor gebruik in de eigen kerkelijke gemeente.

Het programma begint om 9.30 uur in de GH: Grasdorpstraat 2 te Zwolle. De kosten zijn (incl. broodjeslunch): € 39,50 (normaal tarief) of € 14,50 (studenttarief). Belangstelling? Van harte welkom! Meld je aan via www.gh.nl.

FORUMC ON TOUR

In 2013 organiseert ForumC iedere maand in een universiteitsstad een avond over geloof en wetenschap. Deze thema-avonden, met een lokale hoogleraar als 'hoofdgast' zijn bedoeld voor lokale kerken.

Op donderdag 17 januari doet ForumC

on Tour Eindhoven aan. Het thema is 'High Tech en de link met het geloof', met als spreker prof. Meint Smit. De avond wordt gehouden in de Morgensterkerk aan de Mercuriuslaan en begint om 20:00 u. Op donderdag 21 februari komt ForumC on Tour naar Utrecht. Ditmaal staat het thema 'klimaatverandering' centraal. Hierover zal prof. Kornelis Blok een lezing houden, onder de titel: 'Klimaatverandering: een voorbode van de eindtijd?'. Lokatie: Jeruzalemkerk, aanvang 20:00. Meer informatie is te vinden op forumc.nl onder agenda.

Donatus verzekert vertrouwd

Donatus verzekert kerkgebouwen en wat daar bij hoort, zoals ruimtes voor kinderopvang, doopvonten, kanselbijbels en orgels. Donatus is een betrokken specialist. Klein genoeg om u persoonlijk van dienst te zijn. Groot genoeg om uw verzekeringsbelangen aan toe te vertrouwen. Samen met u zorgen we ervoor dat wat waardevol is, behouden blijft voor onze kinderen en hun kinderen en hun kinderen...

Donatus

Dé kerken- en monumentenverzekeraar

www.donatus.nl tel. 073 - 5221700